

SINIFDAN VA MAKTABDAN TASHQARI ISHLARDA O'QUVCHILARGA MAXSULOT ISHLAB CHIQRISH TEXNLOGIYASI BO'LIMINI O'RGATISH ORQALI ESTETIK TARBIYANI SHAKILLANTIRISH METODLARI

Anbarjon Egamova

Urganch davlat pedagogika instituti

“Texnologiya va jismoniy madaniyat” kafedrası o'qituvchisi,

Anbarjon Taxirova

Urganch davlat universiteti

Texnologik ta'lim yo'nalishi II- bosqich magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarda o'quvchilarning estetik tarbiyasini shakillantirishda maxsulot ishlab chiqarish texnologiyasi bo'limini o'rgatishning ahamiyati va metodlari hamda o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish mavzusi yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Texnologiya fani, estetik tarbiya, dizayn, ijodkorlik, ratsionalizatorlik, ixtiro, estetik madaniyat.*

Mamlakatimizda ta'limga bo'lgan munosabatlarni yangi davrga olib chiqish masalasi keng muhokamada bo'lmoqda. "Ta'lim to'g'risidagi qonun" ning qabul qilinishi, "O'zbekiston respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatini tubdan isloh qilish va yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida" gi president farmoni, Beshta muhim tashabbusning ilgari surilishi va joriy etilishi orqali yoshlarning bilim olishi va kasbiy shakllanishiga bo'lgan e'tibor yana bir marotaba davlat ahamiyatidagi masala darajasiga ko'tarildi. Bu muhim xujjatlarda yoshlarimizga chuqur bilimlar berish bilan birga kasb-xunarga o'rgatishning yo'l-yo'riqlari ko'rsatib berildi.

Bu ulkan va mas'uliyatli vazifalarni amalga oshirishda barcha fan o'qituvchilari qatori texnologiya ta'limi o'qituvchilari dars jarayonida ma'lum bilimlar sistemasini berish bilan cheklanmasdan, o'quvchilarning olgan nazariy bilimlarini amalga, ya'ni xayotda tadbir etilishiga erishmogi lozim. Bu borada sinfdan tashqari uyushtiriladigan mashg'ulotlarning ahamiyati juda katta. Chunki dars vaqt jihatidan chegaralangan o'quv rejasidagi bilimlarni berish bilan kifoyalanadi. Texnologiya ta'limiga oid bo'lgan bilimlarni har bir maktab o'qituvchisi sinfdan tashqari mashg'ulotlarda amalga oshirish imkoniyati kattadir. Bularning amalga oshirilishi o'quvchilarning fan asoslarini o'rganishga bo'lgan qiziqishini orttiradi, puxta va atroflicha bilim bilan qurollantiradi mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda, qolaversa ongli kasb tanlashida muhim rol o'ynaydi.

Ayrim fan o'qituvchilari sinfdan tashqari mashg'ulotlarni darsdan tashqari mashg'ulotlar bilan aralashtirib yuboradilar. Vaholanki, darsdan tashqari qilinadigan

ishlar o'quv reja asosida, ya'ni darslik talablarini bajarishga qaratilgan bo'lib, bunda sinfdagi barcha o'quvchilar bevosita ishtirok etadilar.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlardan asosiy maqsadi, reja va darslikdan tashqari o'quvchilarga qo'shimcha bilim, ko'nikma va malakalar berish, ularning fanga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, olingan bilimlarni hayotga tadbiiq qila bilishga yordam berishdan iborat. Sinfdan tashqari uyushtiriladigan ishlarda ko'riladigan masalalardan yana biri o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirish bo'lsa, ikkinchi tomondan kasb tanlashga yo'llashdan iboratdir.

Texnologiya ta'limi fanidan uyushtiriladigan sinfdan tashqari mashg'ulotlar quyidagilarni hal qilishga yordam beradi.

O'quvchilarning fan asoslarini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini orttirish: qo'shimcha adabiyotlardan foydalana olish ko'nikmasini o'stirish, mustaqil bilim olish ko'nikmasini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, o'quvchilarni ilmiy tadqiqot metodlari bilan yaqindan tanishtirish, kuzatish va tajribalar o'tkazishga o'rgatish, mustaqil ravishda referat yozishga o'rgatish va hokazo.

Hozirgi zamon ilmiy-texnika taraqqiyoti davrida har bir yoshning sanoat korxonalarida va qishloq xo'jalik ishlab chiqarishida faol, ijodiy ishtirok etishi uchun fan va texnika yuzasidan mukammal bilimga ega bo'lishi talab qilinmoqda. Chunki har bir yosh o'zi egallagan kasblarning mohir ustasi bo'lmog'i shu kun talabidir.

Har qanday yuqori kasbiy mahoratga ega bo'lgan o'qituvchi ham dars jarayonida o'quvchilarni fan sohalarida erishilgan hamma yutuqlar bilan xabardor qilish imkoniyatiga ega emas. Hozirgi davrda beriladigan ilmiy ma'lumotlarning hajmi juda kengayib ketdi. Shuning uchun o'qituvchi sinfdan tashqari uyushtiriladigan

mashg'ulotlarda o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini bevosita rivojlantirish bilan birga, ularning yoshini xisobga olgan holda, mustaqil ravishda qo'shimcha adabiyotlar tavsiya etishi lozim. Texnologiya ta'limi o'qituvchisi kasblar haqida umumiy yo'nalishlar ham berib boradi. Sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchi sharoitini hisobga olish muhimdir. Masalan, qishloq maktablarida sharoitini hisobga olib tashkil etilgan sinfdan tashqari mashg'ulotlarning uyushtirilishi yaxshi natijalar beradi. Bunda o'quvchilarda kuzatuvchanlik, olingan natijalarni taqqoslash va tahlil qilish, xulosalar chiqarish, amaliy ko'nikma va malakalar hosil qilish xususiyatlari shakllana boradi.

Sinfdan tashqari ishlarda faqat bilim berishga berilib ketmasdan, ishning tarbiyaviy tomoniga jiddiy e'tibor berish lozim. Bu hol hozirgi sharoitda ayniqsa muhim. O'quvchilarimiz mamlakatimiz tinchligi, osoyishtaligi, haqidagi bilimlarga ega bo'lishi lozim.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlarda yoshlar turli-tuman kasb-hunarga oid amaliy ishlarni bajarishadi. Masalan, kechalar, uchrashuvlar, ko'rgazmalar tayyorlashi mumkin.

Umumta'lim maktablarida sinfdan tashqari mashg'ulotlarning shakllari. Sinfdan tashqari olib boriladigan mashg'ulotlar asosan 3 turga bo'linadi:

1. Ayrim o'quvchilar bilan yakka tartibda olib boriladigan mashg'ulotlar.
2. O'quvchilar guruxi bilan olib boriladigan mashg'ulotlar.
3. O'quvchilar bilan ommaviy ravishda olib boriladigan mashg'ulotlar.

Ayrim o'quvchilar bilan yakka tartibda olib boriladigan sinfdan tashqari mashg'ulotlarda ilmiy ommabop kitoblar o'qish, ko'rgazmali qurollar yasash, kuzatish va tajribalar o'tkazish kabi tadbirlar amalga oshiriladi.

O'quvchilar guruxi bilan olib boriladigan sinfdan tashqari ishlarda to'garak mashg'ulotlari, fizika, qishloq xo'jaligi texnikalari kabinetlarini jihozlash, devoriy gazetalar, fotomontajlar chiqarish, o'quv filmlari namoyish qilish, albomlar tayyorlash, ekskursiyalar uyushtirish kabi ishlarni amalga oshirish mumkin.

Ommaviy mashg'ulotlarga gurux o'quvchilari qatnashishlari mumkin. Bunday mashg'ulotlarda «Gullar kuni», «Texnologiya fani oyligi», «Tabiat va biz», «Texnologiya- rivojlanish xaftaligi» kabi kechalar, suhbatlar, muzokaralar, viktorinalar, taniqli olimlar va boshqa kasb egalari bilan uchrashuvlar o'tkazish, ommabop va badiiy filmlar namoyish qilish tajriba, ekskursiyalar materiallariga asoslangan ko'rgazmalar tashkil etish, o'tkir zexnlilar mushoirasi kabi turlari kiradi.

Texnologiya faniga oid bo'lgan sinfdan tashqari uyushtirilgan mashg'ulotlarni yuqorida bayon qilingan shakllari asosida olib borilishi maqsadga muvofiqdir. Sinfdan tashqari olib boriladigan mashg'ulotlarning hammasi bir-birini to'ldirib borishi kerak. Ayrim o'quvchilar guruxi bilan yakka tartibdagi, ommaviy mashg'ulotlar o'rtasida keskin chegara bo'lishi mumkin emas.

Yuqoridagi aytib o'tilgan hujjatlarda qayd etilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirish uchun o'quvchilarni estetik madaniyatini shakllantirish va kasb-hunarga yo'llash samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi mashg'ulotlarni samarali o'tkazish texnologiyasini ishlab chiqish lozim. Buning uchun, birinchidan, o'quvchilarni sinfdan tashqari mashg'ulotlarda esestetik madaniyatini rivojlantirish va kasb yo'naltirish samaradorligini oshiruvchi metod va nazariyalarni tahlil qilish,

ikkinchidan, mashg'ulotlarni tashkil etishning zamonaviy shakllaridan foydalanish, uchinchidan, xar bir o'quvchining individual fazilat va sifatlarini to'laroq e'tiborga olish muhim hisoblanadi.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlar bir tomondan, dars jarayonining uzviy davomi bo'lsa, ikkinchi tomondan o'quvchilarni estetik madaniyatini rivojlantirish va kasb tanlashga yo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi, keng yo'l ochib beradi.

An'anaviy metodikaga ko'ra sinfdan tashqari mashg'ulotlarga o'quvchilar ixtiyoriylik asosida jalb qilinishi lozim. Lekin mashg'ulotlarni tashkil etishning ushbu shakli bir qator ijobiy tomonlari bilan birga jiddiy kamchiliklarga ham ega. Jumladan, tajribalardan ma'lum bo'ladiki, o'quvchilarning sinfdan tashqari mashg'ulotlarga nisbatan mas'uliyatsiz munosabatda bo'lishi, berilgan topshiriq va vazifalarni bajarishda intizomsizlik, jamoga aloqador umumiy maqsadlarni hurmat qilmaslik kabi salbiy holatlar mashg'ulotlarning samarasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur salbiy omil ta'sirini kamaytirish va o'quvchilar extiyojlarini to'laroq qondira oladigan sinfdan tashqari mashg'ulotlar shakllaridan foydalanish maqsadga

muvofigdir. Buning uchun dastlab o'quvchilarning qiziqish doirasini belgilab olish hamda ularni estetik madaniyatini rivojlantiruvchi va kasbga yo'naltirish uchun xizmat qiluvchi mashg'ulotlar shaklini to'g'ri tanlash kerak. Buning uchun maxsus so'rovnomalar va suhbatlar o'tkazish maqsadga muvofiqdir deb o'ylaymiz.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarning o'z iqtidorini, mustaqil ijodiy fikrlash qobiliyatlarini yorqinroq namoyon etishi uchun keng imkoniyatlar ochib beradi. Bu hol o'quv dasturida ko'zda tutilganidan ko'ra murakkabroq vazifalar qo'yishga va ularni hal etishga asos bo'ladi. Ixtiyoriylik mezonining talab qiziqishlari bilan uyg'un holatda qo'llanilishi o'quvchilar tashabbuskorligi yuqoriroq bo'lishini ta'minlaydi. Shu tufayli sinfdan tashqari ish jarayonida o'quvchilarning ma'naviy-madaniy fazilatlarini rivojlantirish va kasbga yo'llash ishlarining asosiy vazifalarini bajarish bo'yicha yaxshi natijalarga erishiladi.

Yuqorida aytib o'tilgan fikrlar kasbiy tarbiya asosidagi sinfdan tashqari mashg'ulotlar vazifalarini quyidagicha ifodalash imkonini beradi:

1. Texnologiya fanida davomida o'quvchilar olgan bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash, umumlashtirish hamda kengaytirish;
2. Unumli mehnatga asoslangan ijodiy faoliyatga o'quvchilarni jalb qilish;
3. Hozirgi zamon ishlab chiqarish asoslari haqidagi tasavvurni kengaytirish;
4. Xalq xo'jaligining zamonaviy ehtiyojlari asosida kasb tanlashga tayyorlash;
5. Mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish;
6. Estetik madaniyatini rivojlantirish;
7. Jamiyat va tabiat qobunyatlariga nisbatan ijobiy fikrlashni shakllantirish;

Sinfdan tashqari mashg'ulotlar turli shakllarda amalga oshirilishi lozim. Bir so'z bilan aytganda, ta'lim muassasalarida o'quvchilarni estetik maaniyatini rivojlantirish va kasbga yo'naltirishga asoslangan sinfdan tashqari mashg'ulotlarning barcha shakllaridan foydalanish shubhasiz, samarali natijalarga olib keladi.

O'qitish jarayonida maktablardagi to'garak mashg'ulotlarida estetik madaniyatini rivojlantirish, ijodiy qobiliyatini o'stirish muammosi katta ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatga ega. Fan va texnikaning aniq turlari qishloq xo'jaligi texnikalari bo'yicha o'quvchilar ijodiy faoliyatini aktivlashtirish -umumta'lim predmetlari, texnologiya ta'limi o'qituvchilari va to'garak rahbarlari eng muhim vazifasidir, chunki qiziqishlar bo'yicha amalga oshiriladigan ana shu faoliyat mehnatning boshqa formalari bilan uzviy bog'liq holda shaxsni uyg'un shakllantiradi va maktab bitiruvchilarini sanoat hamda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida ong'li, samarali mehnat qilishga tayyorlaydi. O'qituvchilar va to'garak rahbarlarining ilg'or ish tajribasini o'rganish, umumlashtirish hamda tatbiq qilish doimo pedagogika fanining muxim vazifalaridan biri bo'lgan va shunday bo'lib qoladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.N.K. Yo'ldashev,N.R.Kadirxo'jayeva Ishlab chiqarish texnologiyalari Toshkent 2014 y Academic Research in Educational Sciences Volume 3 | Issue 3 | 2022 ISSN: 2181-1385 Cite-Factor: 0,89 | SIS: 1,12 DOI: 10.24412/2181-1385-2022-3-841-845 SJIF: 5,7 | UIF: 6,1 845 March, 2022 https://t.me/ares_uz Multidisciplinary Scientific Journal

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7-февралдаги ПФ-4947- сонли «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 йил, 6-сон, 70-модда.

2. Махбуба Аслановна Халмухамедова «НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИДА КАСБ-ҲУНАР ЭГАЛЛАШГА ДАЪВАТ.» Academic Research in Educational Sciences VOLUME 2 | ISSUE 12 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal
Технология таълимини ривожлантириш стратегиялари модули бўйича ЎҚУВУСЛУБИЙ МАЖМУА. Тошкент-2021 4. А. Abduqodirov, R. Ishmuhammedov. “Ta”limda innovatsio